

ANMA GÜNLERİ

Alparslan Türkeş'in Atatürk Konferansı ve Türkçüler

Kamuoyunda ismi ilk defa genç bir üsteğmenken 1944 Milliyetçilik Olayları sırasında duyulan Alparslan Türkeş, yirmi yaşından itibaren çeşitli dergilerde yazılar yazmış, konferanslar vermiştir. Türkeş, henüz kurmay yarbay rütbesindeyken, 10 Kasım 1959 günü Ankara Türk Ocağı salonunda, "Atatürk'ün Askeri Dehası" konulu bir konuşması yeni bir tartışmanın fitilini ateşlemiştir.

Yusuf Yılmaz Araç

İsrail - Filistin
Meselesi

Dr. Yasin Başpınar

Sahalar Kimlerdir?
Saha'dan (Yakutistan) Gezi Notları

Prof. Dr. Mustafa Aksoy

Ermeni Asıllı Rus Generali
Gavril Gigoryeviç Korganoff'un Hatıraları

Sadi Bayram

Mondros ve Mudanya mütarekeleri arasında 4 yıllık bir fark olmasına rağmen savaş şartları, imzalanış biçimi ve antlaşma sonuçları değerlendirildiğinde Avrupa Devletlerinin Türkler üzerindeki "mütareke" algısını değiştirdiğini söylemek mümkündür.

Doç. Dr. Işıl Tuna Pınar*

Arapçada "terk etmek", "terk", "bırakmak" gibi sözlük anlamları bulunan mütareke kavramsal olarak silah ve ateşin karşılıklı kesilmesi manasını taşımaktadır.¹ Burada dikkat edilmesi gereken fiilin tek taraflı olmayıp karşılıklı yapılmasıdır. Barış antlaşmalarından farklı olarak kalıcı bir netice veya barış ifade edilmez. Mütareke geçici bir süreci bize anlatır. Mütareke sonucunda ise mutlaka bir barış sağlanması beklenemez. Bahsedilen özelliklerden yola çıkılarak mütarekeler için "Uluslararası hukuk tarafından tanımlanmış, nitelikleri ortaya konulmuş devletler arasında imzalanan bir antlaşma metnidir." şeklinde bir tanım yapılabilir. Karşılıklı irade beyanlarına bağlı olarak askeri çatışmaları kesen bağlayıcılığı olan belgelerdir.² Mütarekelerde dikkat edilmesi gereken husus tarafların geçici barışı kalıcı barışa dönüştürebilme süreçlerinin de sınanmasıdır.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Türk milleti için iki önemli mütareke bulunmaktadır. İlki 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi, ikincisi 11 Ekim 1922 tarihinde akdedilen Mudanya Mütarekesi.

Mondros ve Mudanya mütarekeleri arasında 4 yıllık bir fark olmasına rağmen savaş şartları, imzalanış biçimi ve antlaşma sonuçları değerlendirildiğinde Avrupa Devletlerinin Türkler üzerindeki "mütareke" algısını değiştirdiğini söylemek mümkündür.

"Mondros Mütarekesi Şartlarını Yeniden Okumak"

1914 yılında Avrupa temelli başlayan savaş hızla genişleyerek Anadolu'dan, Amerika'ya, Uzak Doğu'ya kadar yayılarak dünya savaşına dönüşmüştür. Osmanlı Devleti jeopolitik konumu itibarıyla savaş dışı kalamayacağını bildiği halde savaşa girmek noktasında temkinli davranmış fakat özellikle Avrupa'nın Osmanlı Devleti'ni uluslararası arenada yorumlama biçimi ve iç dinamiklerin de etkisiyle Almanya'nın yani İttifak Devletleri'nin yanında 11 Kasım 1914 tarihinde savaşa girmiştir.³ Osmanlı Devleti savaş boyunca sadece kendi toprakları değil aynı zamanda müttefiklerine destek vermek için Avrupa'da da savaşarak aslında savaşın yükünü omuzlarında ağır hisseden bir devletti.

I. Dünya Savaşı 1918 yılına girildiğinde hızla İtilaf Devletleri lehine döndü. Bu süreçte İttifak Devletleri birbirlerinden bağımsız olarak mütareke arayışlarına girdiler.⁴ Aynı tarihlerde Amerikan Başkanı Woodrow Wilson'un kendi dönemine damgasını vuran ve dünya siyasetini etkileyen "Wilson Prensipleri" dünya halkları için barış umudu olmuştu. Çünkü Wilson prensiplerinde yenilen ülkelerden savaş tazminatı istenmeyeceğinden tutun gizli antlaşmaların yasaklanmasına kadar geniş yelpazede vaatleri bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin ateşkes isteğini arttırıcı bir unsur olarak da Wilson Prensiplerini okuyabiliriz. Bu noktada direkt "Osmanlı İmparatorluğunda Türklerin oturdukları ve çoğunluk sağladıkları bölgelerin bağımsızlığının sağlanması" ilkesi süreci hızlandırması bakımından önemlidir.⁵ Süreçte Osmanlı Devleti'nde bir hükümet değişimi de yaşanarak 14 Ekim 1918'de Ahmet İzzet Paşa hükümeti mütareke görüşmelerini hızlandırır ve nihayetinde 27 Ekim 1918 tarihinde görüşmeler Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda başlar.

Peki neden lokasyon olarak Mondros tercih edildi? Bir tesadüf mü, yoksa titizlikle hazırlanmış bir algı yönetimi miydi?

Öncelikle bölgenin tercihi rastgele bir durum olmadığı gibi önemli mesajlar barındırmaktaydı. Limni adası coğrafi konum bakımından Çanakkale Boğazının çıkışında bulunan adalardan en büyüğü olup, Mondros limanı ise en büyük doğal

Mondros Mütareke Heyeti

liman idi. Çanakkale Boğazı'nın geçişini kontrol edebilecek bir konumda olduğu için İstanbul ve Boğazları elinde bulundurmak isteyen devletler bölgeyi ellerinde bulundurmak isteyeceklerdi.

Nitekim bölge İngiltere'nin sıklıkla uğradığı haberleşme ağı kurduğu bir yerdi. Ada aslında 1911 yılında İtalya'nın işgal ettiği 12 adadan biriydi. Adaların durumu Balkan Savaşları sonrasında Büyük Devletlerin akıbetine bırakılmıştı. Savaş süresince İngiltere, İtalya ve Yunanistan'ın uğrak yeri idi. Bu durumda, galip devlet toprağında bir mütareke antlaşması imzalanmasını sağlamak, gelecekteki barış şartlarının temelini inşa etmek için uygun bir zemin hazırlamıştır diyebiliriz.

Agamemnon Zırhlısı

Asım Gündüz, Adnan Adıvar, İsmet İnönü 1922

Avrupalı Devletlerin Mondros'ta imzalatmak istedikleri mütareke ile, barışın hangi şartlara göre yapılacağı izleniminin verilmek istendiği söylenebilir. Konuyu daha da ilginç kılan nokta mütareke görüşmeleri için Mondros'ta bir çok uygun yapı bulunurken neden Agamennon isimli bir zırhlıda yapıldığıdır. Zırhlının taşıdığı anlam dikkat çekicidir. Burada klasik batı kültürü devreye giriyor. Agamennon Antik Yunan mitolojisinde Miken Kralıdır. Zeus'un torunu Atreus ile Avrupa'ya adını veren Aeropenin oğludur. Agamennon Akhalar ve Troyalılar arasındaki savaşta Akha ordusunun başkumandanıdır. Mitolojik açıdan simgesi hikayesi olan bir isimdir. Adı geçen savaş üç bin yıl önce Batı-Doğu savaşı olarak okunmaktadır. Keza I. Dünya Savaşı'nın da böyle bir savaş olduğu izlenimi verilerek psikolojik olarak "*savaşı kaybettiniz*" mesajı verilmek istendiği yorumlanabilir. Nihayetinde ev sahibi-misafir gibi klasik psikoloji metodu uygulanarak Türk tarafı huzursuz edilmek istenmiştir. Adanın yalnızlık psikolojisi de eklenince İstanbul'daki hükümetle iletişimi en aza indirerek talepkâr maddelerin eklenmesinin kolaylaşacağı düşünülmüştür.

30 Ekim 1918'te imzalanan mütarekenin maddelerine baktığımızda ise "*mütareke şartlarından*" çok "*işgal planı*" görüntüsü içermektedir. Mütareke hükümleri İtilaf Devletlerinin "*Doğu Sorununa Çözüm*" niteliği taşıdığını da söyleyebiliriz. Henüz barış antlaşması imzalanmadan Osmanlı topraklarının bir kısmının işgali, savaş sırasında yapılan gizli antlaşmaların tatbikine uygun hareket edildiğini de göstermektedir. Süreçte Osmanlılara göre boğazlar hariç bir yerin işgal edilmeyeceği umudu vardır. Avrupa ise mütarekeyi farklı yorumlayarak

Sevr Antlaşmasının kabulü için bir adım olarak görmüşlerdir.⁶ Mondros Mütarekesi ile Çanakkale ve İstanbul Boğazlarına işgal imkanı veriliyor, Osmanlı ordusu terhis edilerek silah vb. cephaneden mahrum hale getiriliyor, küçük gemiler hariç donanma İtilaf Devletlerince gözlemleniyor, Doğu Cephesinde İran ve Kafkasya'daki Osmanlı kuvvetleri savaştan önceki sınırlarına çekilmeleri isteniyor, Güneydeki ateşkes sınırı dışındaki askeri birliklerin teslim olması öngörülüyor, ulaşım ve haberleşme İtilaf Devletlerinin denetimine veriliyor, İtilaf Devletleri'ne genişçe bir yetki olarak kendilerini tehlikede gördükleri bölgeyi işgal etme hakkı tanıyor ve doğuda altı vilayette karışıklık çıkarsa buralarında işgal edilmesine sıcak bakılıyordu.⁷ Bu maddeler Türk toplumunda infial yaratmış, Türk Kurtuluş Savaşı'nın öncüllerini hazırlamıştır.

"Mudanya Mütarekesi ile Avrupa'da Değişen Türk İmaji"

Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıkması ile başlayan milli mücadele, Mondros işgallerine tepkilerle sürmüş, silahlı eylemler başlamış millet iradesini kabul eden kararların alınma süreciyle de Yeni Türk Devleti'nin kuruluş sürecine evrilmiştir. Bu noktada Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ile mücadele merkezinin Ankara oluşu ve düzenli ordunun kuruluşu sonrasında özellikle Batı Cephesi'nde Yunanlılara karşı yapılan savaşlarda kazanılan galibiyetler sonrasında oluşan ortam Mondros'tan dört yıl sonra yeniden

Mudanya Mütarekesinin İmzalandığı Ev
Kaynak: İşıl Tuna Pınar fotoğraf arşivi 2023

Mudanya Mütarekesinin İmzalandığı Ev
Kaynak: Işıl Tuna Pınar fotoğraf arşivi 2023

bir “mütareke” meselesini gündeme getirmiştir. Bu noktada Avrupalı Devletler Mudanya Mütarekesinin şartlarının Mondros’tan farklı olduğu bilinciyle hareket ederek, oluşan durumu Türk Kurtuluş Savaşı’nın bir sonucunun yorumlanması şeklinde uygulamak mecburiyetinde kalmışlardır.⁸

Mudanya, İtilaf devletleri tarafından rastgele seçilmiş bir yer değildir. Stratejik olarak önemli bir konuma sahiptir. Marmara Denizi kıyısında yer alması, İstanbul ve Boğazlara yakın mesafede olması, bir tarafta deniz bir tarafta ise karaya sırt verilmesi mütareke görüşmelerinde güven mekanizmasını arttırıcı bir unsur şeklinde mesajı vermektedir. Antlaşmanın imzalandığı yer de 19. Yüzyılda Rus bir tüccar tarafından yapılmış iki katlı konaktır. Mekânın denize yakınlığı yürüme mesafesinde olup İtilaf Devletlerinin demirledikleri gemileriyle iletişimi konusunda uygundur.⁹

Mudanya Mütarekesinin maddelerine baktığımızda mütareke ve öncül barış izlenimi yarattığını görmekteyiz. Maddeler arasında İtilaf Devletlerinin barış yapıncaya kadar oldukları yerde kalacağı, her türlü karışıklığın önlenmesi için Karaağaç ta dahil olmak üzere Meriç nehrinin sağ kıyısında İtilaf Devletlerince saptanacak yerlere İtilaf Devletlerinin askerlerinin yerleştirileceği, sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra Yunan Kuvvetleri Adalar Denizi ağzından Trakya ile Bulgaristan sınırının kesiştiği yere dek Meriç’in sol kıyısına çekileceği, Türk- Yunan silahlı kuvvetleri

Mudanya Mütareke Evi Müze 2023.
Kaynak: Işıl Tuna Pınar fotoğraf arşivi

arasındaki çatışmanın durdurulacağı gibi şartlar yer almıştır. Maddelerden ateşi kesme ve öncül barış hazırlama temeli üzerine kurulmuştur. Bu temelin Türk tarafı Mustafa Kemal önderliğinde verdiği askeri başarı sonrasında Avrupa’da Türk imajının değişmeye başlaması sonrasında gerçekleştiğini söylenebilir.¹⁰ Mudanya Mütarekesi savaşın içindeki her devlet için barışa onurlu gidişin nişanesidir.

dipnot

* Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, isil.tuna@msgsu.edu.tr

1- Mustafa Mahlut, “Mondros Mütarekesi’ni Anlamak: Mütareke Kavramı, Mütareke Örnekleri ve Mondros Mütarekesi’nin Diğer Mütarekelerle Karşılaştırılması”, *ÇTTAD*, XXII/44, Bahar 2022, s. 143.

2- Bengül Bolat - Burak Güneş, “Uluslararası Hukuk Açısından Mütareke Kavramı ve Mondros Mütarekesi”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, c. 10, S. 31, Haziran 2022, s. 233.

3- Osmanlı Devleti’nin savaşa giriş sürecine ilişkin detaylı bilgi için Mehmet Biçici, “Hatıralarla Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na Girişi”, *Gaziantep University Journal of Social Science*, 2014, ss. 693-722 bakılabilir.

4- <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mondros-mutarekesi/> Erişim Tarihi: 13 Kasım 2023.

5- <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/wilson-ilkeleri/?pdf=3274> Erişim Tarihi: 14 Kasım 2023.

6- Bolat-Güneş, *a.g.m.*, s. 240-241.

7- Sabahattin Özel- Ali İhsan Gencer, *Türk İnkılap Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul 2016, s. 70-71.

8- Türkan Başyigit, “Anılarla Mudanya Ateşkes Antlaşması”, *ÇTTAD*, VI/14, 2007 Bahar, s. 179.

9- Ömer Faruk Kırmıt, Lozan’a Giden Süreçte Mudanya Ateşkes Antlaşması”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 21, S. 1, Yıl 2021, s. 154.

10- <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mudanya-mutarekesi/?pdf=3462> Erişim Tarihi: 14 Kasım 2023.